

UČITELJI KAO UČENICI

Iskustvo učenja jezika

Ninočka Truck-Biljan *

Osnovna škola Janka Leskovara, Pregrada

■ UVOD

Program stručnog usavršavanja hrvatskih učitelja engleskoga jezika koji već duže vremena rade u nastavi (*The Croatian In-Service Teacher Development Programme*) ostvaren je u suradnji njegova glavnog sponzora Gorana Štroka iz udruženja Sir Christopher Wren, Ureda za prosvjetu, kulturu, informacije, sport i tehničku kulturu Zabok te Instituta za učenje engleskoga jezika pri sveučilištu Lancaster (*The Institute for English Language Education – IELE*). Opća i šira svrha ovoga programa jest pridonijeti obrazovnom i ekonomskom razvoju Hrvatske pomoću kvalitetnog poučavanja engleskoga jezika u osnovnim i srednjim školama.

Početak 2000. godine skupina od 13 učitelja iz osnovnih i srednjih škola Krapinsko – zagorske županije sudjelovala je na osmotjednom tečaju na sveučilištu Lancaster. Tečaj je bio podijeljen u dva dijela. Nakon prva četiri tjedna učitelji su se vratili u svoje škole, gdje su trebali provesti praktična istraživanja u vlastitim razredima, povezati teoriju s praksom i tako provjeriti ideje koje su razvili tijekom predavanja na Sveučilištu u Engleskoj.

■ ŠTO JE TAGALOG

Tijekom prvog tjedna učitelji su trebali proći kratak tečaj učenja nepoznatoga stranog jezika. Predavačica je bila vanjska suradnica Instituta, Eunice Hutchinson, supruga autora brojnih udžbenika za učenje engleskoga jezika, Toma Hutchinsona. Budući da je Eunice Hutchinson podrijetlom s Filipina, odabrani cilja-

ni jezik za hrvatske učitelje bio je jedan od brojnih filipinskih jezika, tagalog. To je jedan od glavnih jezika kojim se govori na Filipinima, uglavnom na otoku Luzonu. Taj jezik je također osnova za filipino, jedan od dvaju službenih jezika na Filipinima. Tagalog ima čvrste veze s malajskim jezicima. Ipak, zahvaljujući više od 300 godina španjolske kolonijalne uprave na Filipinima, jezik je prihvatio određen broj španjolskih riječi i izraza. Ovaj jezik također sadrži riječi i fraze koje su ukorijenjene u engleskom i kineskom jeziku. Tagalog je popularan kao šesti neengleski jezik koji se govori u Americi. Učenici često traže svrhu učenja zapitkujući učitelje: „Zašto moramo učiti strane jezike? Možda nikada nećemo putovati u strane zemlje. Možda nikada nećemo biti u prilici koristiti se tim stranim jezikom!“ Na ovaj način tražiti svrhu učenja tagaloga bilo bi uzaludno. Dakle, zašto su hrvatski učitelji engleskoga jezika trebali proći tečaj tagaloga?

■ SVRHA I CILJ POSTUPKA

Svrha programa „Iskustva učenja jezika“ (osobni slobodniji prijevod engleskoga izvornika *The Language Learning Experience*, odnosno skraćeno LLE), kao postupka u tečajevima za usavršavanje učitelja (*a teacher-development procedure*) jest omogućiti ponovno oživljavanje iskustva učenja stranog jezika da bi ga sudionici bolje razumjeli. Na kratko vrijeme učitelji ponovno postaju učenici. Voditelji aktivnosti svjesni su činjenice da je učiteljima s dugogodišnjim iskustvom pomalo teško zaboraviti uobičajenu ulogu učitelja tijekom svladavanja nepoznatog jezika. Radno iskustvo ima

* Ninočka Truck-Biljan, OŠ Janka Leskovara, D. Kunovića 8, 49218 Pregrada; telefon/telex: (049) 376-114; e-mail: zejko.biljan@kr.hinet.hr

i nedostatke, kao što je svojevrsna „ukalupljenost“ i nefleksibilnost. Godine provedene u podučavanju drugih znače i udaljavanje od osjećaja koje su učitelji imali tijekom vlastitog obrazovanja. Da bi se što bolje razumjelo učenike i njihov način razmišljanja, te najviše od svega njihove osjećaje, učitelje je potrebno barem na trenutak vratiti u klupe. Tako će stvoriti novu sliku o sebi te naučiti više o učenju jezika. Što se više zna o učenju, to se više zna o podučavanju.

O iskustvu učenja jezika objavljeni su članci u stručnim časopisima *ELT Journal* i *Modern English Teacher*, na primjer: Golebiowska (1985), Lowe (1987), te Waters i sur. (1990). Na sveučilištu Lancaster ovaj se postupak koristi od kasnih 80-ih godina u svim učiteljskim razvojnim tečajevima uz rad, koji ciljano sudionike obavještavaju o posljednjim dostignućima u teoriji i praksi učenja engleskoga jezika. Uobičajeno se izvodi tijekom prvog tjedna, na početku „reflektivnog“ oblika rada, koji se potiče tijekom cjelokupnog tečaja. (To znači da se vlastiti postupci uvijek trebaju promatrati, kritički analizirati i po mogućnosti popraviti.) Neki od razloga za korištenje ove aktivnosti (prema Waters i sur., 1990) jesu:

1. razvijanje perspektive koja je više usmjerena na učeniku
2. uvod u iskustveno učenje
3. formiranje identiteta skupine
4. vrednovanje vlastite procjene
5. uvođenje metajezika
6. zajedničko iskustvo koje se poslije može koristiti kao izvor korisnih informacija
7. osnova za razvijanje vještine stručnoga (akademskog) pisanja itd.

Iskustvo učenja jezika treba potaknuti pitanja koja mogu biti relevantna za situaciju u razredima bilo kojeg sudionika. „*Glavna ideja aktivnosti nije pronaći konkretno metodološko vođenje za trenutačnu primjenu u domaćoj situaciji. Umjesto toga ... važno je postići*

jasno mišljenje o prirodi učenja jezika, tako da strategije učenja koje se eventualno razviju budu što je moguće zdravije.“ (Waters i sur. 1990 : 314, osobni slobodniji prijevod engleskoga izvornika.)

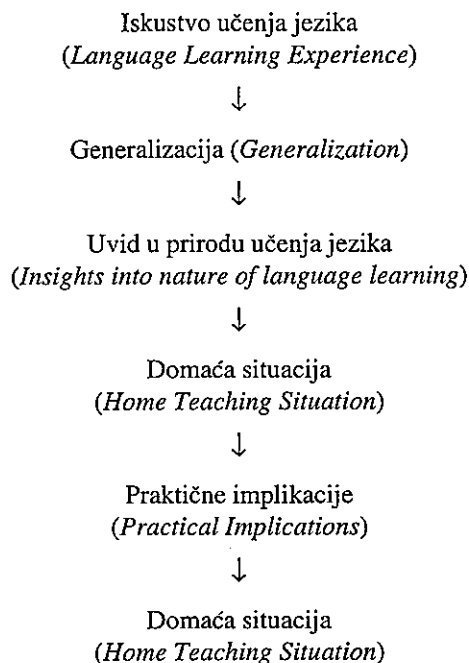
Valja istaknuti upravo psihološku stranu cijelog postupka. Učenici proživljavaju sve moguće osjećaje tijekom trajanja lekcije – stres, demotiviranost, motiviranost, zadovoljstvo osobnim uspjehom ... Učitelji se moraju suočiti s istim osjećajima, prihvatiti ih i proučiti.

Budući da se ne radi o demonstraciji, sudionici aktivnosti ne smiju se previše koncentrirati na metodičku stranu i analizirati tijek lekcije. Svrha nije učenje stranoga jezika, niti predstavljanje modela za učenje, nego učiti o učenju jezika. Sudionici se trebaju usredotočiti na promatranje sveukupnog procesa učenja, onako kako ga proživljava učenik. Cjelokupan doživljaj mora biti lišen pretvaranja, ukočenosti i kritičizma. Treba potpuno promijeniti očekivanja, pronaći prave riječi za opisivanje osjećaja te započeti promjenu duboko ukorijenjenih navika.

Iskustvo učenja jezika jest postupak, odnosno aktivnost koja se izvodi isključivo u skupinama (za razliku od uobičajenog, uglavnom individualnog učenja stranog jezika) i sastoji se od tri cjeline, od kojih svaka ima tri faze:

1. Učenje jezika (lekcija u trajanju 50 minuta).
2. Razmišljanje i zapisivanje (10 minuta). Nakon završetka lekcije sudionici trebaju razmisliti o njoj i ukratko zapisati svoja zapažanja. Pri tome se treba usredotočiti na misli i osjećaje u ulozi učenika. Zabilješke trebaju pomoći u sljedećoj fazi.
3. Razmjena iskustava i rasprava (60 minuta). Očekivanja predavača usmjerena su cijeloj skupini, koja treba razmijeniti mišljenja i osjećaje te raspraviti o njima. Tada se zaključuje mogu li ova razmišljanja biti uopćena tako da osiguraju uvid u prirodu učenja jezika. Zatim, treba razmisliti o tome jesu li ti uvidi relevantni situaciji u zemlji sudionika tečaja i koje se praktične implikacije mogu javiti za učenje?

Zamišljen planirani „put“ izgleda ovako:

■ KAKO JE BILO NA NASTAVI TAGALOGA?

Teško je potpuno zaboraviti stečene navike i ukratko ne opisati tijek lekcije, odnosno neke njezine ključne dijelove.

Na početku su uvedeni osnovni pojmovi, odnosno predstavljanje različitih osoba. Nakon uvježbavanja zajedničkim i individualnim ponavljanjem slijedilo je čitanje kratkih dijaloga. Lekcija je isplanirana i izvedena uz puno rada u parovima i skupinama. Sudionici su mogli nekoliko puta ponoviti nove riječi, uvježbati izgovor te u međusobnim razgovorima i vježbama smanjiti osjećaj nelagode pri susretu s novim jezikom. Nakon što su sudionici sami trebali pogoditi značenje nekih riječi, slijedio je razgovor i rasprava na engleskom jeziku, a zatim kreativni zadatak – sastav o vlastitoj obitelji.

Metodički gledano, obrada nastavne lekcije nije bila velika novost za sudionike tečaja. Puno važniji bio je upravo psihološki doživljaj učenja.

■ TIJEK OBRADE – LEKCIJE I OSJEĆAJI SUDIONIKA

Reakcije sudionika tijekom obrade lekcije razlikovale su se od onih koje bi imali učenici u osnovnim ili srednjim školama. Svi sudionici tečaja su u ovu umjetno izazvanu ulogu učenika unijeli svoje životno i radno iskustvo, isto kao i osjećaj da se radi upravo o svjesnom uživanja. Iako su osjećaji koji su se javljali bili lišeni određene autentičnosti, treba ih uzeti u obzir te pomno analizirati.

Budući da su sudionici tečaja bili obaviješteni o ciljevima i svrsi učenja tagaloga, gotovo kod svih učitelja pojavio se dosta negativan osjećaj neizvjesnosti, ukočenosti i nelagode. Sudionici su međusobno postavljali pitanja: „Hoćemo li se morati pretvarati da smo učenici ili ćemo morati reagirati prirodno? Kako ćemo zapamtiti svoje osjećaje tijekom obrade lekcije? Što će predavačica točno očekivati od nas?“ Međutim, sva pitanja i nedoumice nestale su tijekom lekcije. Uvod je bio vrlo sugestiv i djelovao je blago i opuštajuće. Uz glazbu s Filipina, zatvorenih očiju, slušajući polagano pripovijedanje predavačice, sudionici tečaja vrlo brzo su se uživjeli u situaciju na egzotičnom otočju. Ponovno otvorivši oči, sudionici su ugledali predivne slike egzotičnih plaža i palmi na prethodno pripremljenim aplikacijama. Iako u početku nitko nije razumio nijednu riječ jezika, nije se javio osjećaj nelagode jer je predavačica blagim glasom ulijevala sigurnost. Prilikom ponavljanja rečenica i uvježbavanja izgovora skupnim ponavljanjem, većina sudionika se osjećala sigurnije nego pri individualnom ponavljanju. Mnogi su pokušavali što točnije imitirati izvornog govornika ne ljuteći se kada bi ih predavačica ispravljala i istodobno pohvalila njihov napor. U skupini su se pojavili pojedinci koji su željeli biti prvi, kao i oni koji su željeli još malo vremena. Predavačica je za to imala razumijevanja, ali je nastojala tijekom obrade lekcije u razne aktivnosti uvesti sve sudionike.

Veći dio lekcije održan je na tagalogu te je bilo zanimljivo pogađati značenje riječi i izra-

za. Sudionici su se u raspravi, koja je uslijedila, složili kako je dobro biti izložen ciljanom jeziku što je više moguće, jer takva situacija najviše odgovara stvarnosti, gdje nema prijevoda i mnogo objašnjavanja. Ipak, objašnjenje ne bi smjelo posve izostati iz nastave, jer tako neki učenici mogu ostati u nedoumici, ili čak u krivom uvjerenju. Evo konkretnog primjera s nastave tagaloga: Predavačica je od sudionika očekivala da sami daju pravilo o tvorbi glagola „biti“. Kad nikome to nije uspjelo, zbog velike razlike od bilo kojeg poznatog jezika, objašnjena je tvorba glagola. To je razbilo napetost izazvanu osjećajem bespomoćnosti. Pokazalo se kako treba biti oprezan s učenicima koje upravo ovakve situacije mogu demotivirati, pa odustaju od daljnjeg učenja. Uspoređujući se u kasnijoj raspravi s vlastitim učenicima, sudionici tečaja su zaključili kako im se dogodilo upravo ono što ne vole kod svojih učenika: oduševljenje je nestalo čim je gradivo trebalo ozbiljno učiti!

Na početku drugog sata sudionici su bili jako sretni kada su se sjetili prethodno naučenih riječi i fraza. Većina je priznala da je u međuvremenu ponovila obrađeno gradivo. Ova potreba za ponavljanjem, koja je povezana s vrstom grižnje savjesti i nelagode ako se redovno ne uči, iznimno je važna i treba je razvijati kod učenika.

Činjenica da je predavačica bila izvorni govornik, potaknula je dodatni pozitivan osjećaj potpunog povjerenja u znanje i stručnost. Anegdote iz osobnog života na Filipinima stvorile su pozadinu koja je predavanje činila zanimljivijim. Sudionici su zaključili kako je izvorni govornik dodatna motivacija. Ako je to nemoguće ostvariti, potrebno je veću pozornost posvetiti upoznavanju zemlje i običaja.

Odabrano gradivo tagaloga bilo je prilično jednostavno, pa nije bilo teško sročiti rečenice. Osjećaj sigurnosti pojačavalo je pozitivno stajalište predavačice koja je s mnogo entuzijazma isticala kako će svi sudionici vrlo brzo razumjeti i savladati predviđeno. Pozitivan odnos predavačice, sistematičnost i pravilno doziranje gradiva podjednako su bili važni za sta-

rije i mlađe sudionike tečaja tagaloga.

Na drugom satu trebalo je kreativno primijeniti obrađeno. Za pisanje većeg sastava odabrana je tema o obitelji. Predavačica je tijekom te aktivnosti bila aktivni promatrač prepuštivši posao sudionicima, no istodobno je neprestano odgovarala na brojna pitanja. Svaki napredak bio je pohvaljen, svako nastojanje ohrabrivano. Sudionici su uživali u mogućnosti kombiniranja naučenoga, kao i u vlastitom napredovanju.

Na kraju drugog sata najavljen je test, tako da su svi sudionici mogli ponoviti naučeno. U kasnijoj raspravi istaknuta je najava testa kao svojevrsan poticaj na učenje.

PISMENI ISPIT

Bilo je vrlo zanimljivo proučavati vlastite osjećaje prije pisanja. Jednako kao njihovi učenici, učitelji su bili nervozni. Predavačica je ubrzo smanjila napetost dopustivši da se u nekoliko minuta ponovi obrađeno gradivo samostalno ili u razgovoru s ostalima. Pismeni ispit sastojao se od tri dijela:

- A) prijevod riječi na tagalog
- B) prijevod rečenica na tagalog
- C) pisanje pisma (opis prijatelja).

Između drugog i trećeg dijela predavačica je uz objašnjenje zadatka iznijela i osobno zapažanje, izjavivši kako joj je bilo zadovoljstvo raditi s učiteljima iz Hrvatske. Pohvalila je sve sudionike jer su tijekom samo tri lekcije tagaloga vrlo lijepo surađivali. Također ih je ohrabrila da pri rješavanju testa pokušaju nove kombinacije s naučenim. Takva poruka je djelovala kao dodatni poticaj stvarajući osjećaj ponosa, a kako je bila napisana, postala je vrlo osobna. Na kraju je stajalo: „Sretno pisanje!“ (“Happy writing!”)

Nakon testa predavačica se oprostila s „učenicima“. Nažalost, to je bio posljednji susret s Eunice Hutchinson, iako su sudionici tečaja iz Hrvatske poželjeli zadržati kontakt i dalje. Na rezultate testova čekalo se s nestrpljenjem tjedan dana – možda malo predugo.

Kada su konačno stigli testovi, svi su ih preuzeli pribojavajući se rezultata. Nakon brze osobne analize testovi su međusobno uspoređivani, jer su svi željeli znati gdje se otrpili nalaze u odnosu na druge u skupini. Svaki rezultat bodovao se s dva boda, te je na taj način svaki pokušaj nagrađen. (Ako je rečenica bila gramatički i pravopisno ispravna, dobilo se dva boda. Ako je rečenica bila nepotpuna, gramatički neispravna, ali smisljena ili se radilo o pravopisnim pogreškama, bodovana je jednim bodom). Na ovaj način poticala se kreativnost i motiviralo se za daljnje učenje. U pismenom sastavku je također pohvaljena svaka dobro formulirana rečenica sa „Dobar pokušaj!“ (“Good attempt!”). Budući da se radilo o progresivnom testu, nije bilo ocjene, nego samo broj bodova. To je stvorilo dodatno zadovoljstvo vlastitim postignućem svakom sudioniku.

RASPRAVA

Prije rasprave sudionici tečaja tagaloga trebali su se usredotočiti na sljedeće probleme:

1. Navesti barem dva specifična primjera „uspješnih“ strategija učenja koje su se koristile u stjecanju znanja te razmisliti o tome kako su te strategije pomogle.
2. Postoji li mogućnost da se poučavanje strategija primijeni u domaćoj situaciji?
3. Kako se motivacija mijenjala kroz različite faze nastavnog procesa?

Rezultati rasprave

Osobno proživljeno iskustvo vrijedilo je više od pretpostavki i empatije. Poučeni novim iskustvom sudionici su istaknuli vrijednost pohvale, otvorenog ali istodobno i taktičnog pristupa učenicima.

Sudionici su zaključili da je korisno često provoditi progresivni tip ispitivanja znanja. Uspoređujući doživljeno s domaćom situacijom, učitelji su zamijetili kako je to vrlo dobra ideja, no, nažalost, ponekad neizvediva. U realnoj razrednoj situaciji, ponekad i s više od 30 učenika, nije moguće ostaviti dovoljno vremena sporijim i zatvorenijim učenicima poštujući

tako njihovu osobnu brzinu usvajanja gradiva. Učenje se ostvaruje samo kada su učenici svjesno spremni učiti. Na jednoj strani je sustav, na drugoj učenikove potrebe, a učitelj je u sredini. Sustav postavlja pred učitelje određene zahtjeve, pa je ponekad teško čekati svakog učenika da nauči i bude spreman za nastavak učenja. Budući da učenici moraju tijekom polugodišta ostvariti određen broj ocjena, vrlo je teško poštivati njihovu osobnost.

Pravilna izmjena različitih oblika kreativnih i komunikativnih aktivnosti, zajedničko (zborni) uvježbavanje novoga, dodatno uvježbavanje u parovima prije individualnog „nastupa“, smanjuju stres koji se javlja kada su učenici suočeni s nepoznatim. Rad u skupini također je povećao osjećaj sigurnosti.

Strategije

Sudionici su tijekom obrade nastavne lekcije koristili razne strategije učenja: stvaranje mentalnih spojeva, primjena stečenog iskustva, uvježbavanje, analiza, izbjegavanje, pogađanje i slično. Socijalne strategije, kao što su postavljanje pitanja, suradnja i suosjećanje s članovima skupine, također su bile od velike važnosti tijekom učenja tagaloga. Nametnuo se zaključak da bi se učenicima trebalo ukazati na brojne metode učenja. Tako bi bile zadovoljene potrebe i očekivanja učenika koji imaju različite stilove učenja, različitu motivaciju i slično. Već i mali razgovor nakon rada u parovima ili skupinama skreće pozornost na procese koji se događaju između učenika, a što im može pomoći da savjesnije pristupaju učenju.

Program „Iskustva učenja jezika“ sugerirao je da se bolje organizira rad u parovima i skupinama, kao i to da se u nastavu uključe ovi oblici rada što je više moguće.

Motivacija

Na pozitivnu ili negativnu motivaciju izravno su utjecali osjećaji koji su se javljali tijekom nastave. Nelagoda, bespomoćnost, nezadovoljstvo vlastitom reakcijom ili produkcijom i strah prije pisanja testa demotiviraju. Činjenica da se sudionici tečaja možda nikada neće

služiti tagalogom, također je umanjila motivaciju za učenjem. Sigurnost skupine ili parova, zadovoljstvo učinjenim, ponos vlastitim napretkom, osjećaj olakšanja nakon dobrog rješenja, samoohrabrivanje, dobra suradnja unutar parova ili cijele skupine te pohvale predavačice utjecale su na motivaciju pojedinaca i cijele skupine, a time i na uspješnost učenja.

Najveća pouka učiteljima bila je isticanje taktičnog i pažljivog pristupa nesigurnim učenicima kojima treba puno potpore, pohvale za sva nastojanja, vođenje i pozitivno mišljenje. Sve što je negativno, jako loše djeluje, depri-mira i odbija. Osvrt na rad i napredak skupine ili pojedinaca uvijek treba započeti dobrim primjedbama, a poslije nastaviti analizom i eventualnim kritikama. Zaista je vrlo neugodno kada se dobije kritika bez pohvale!

ZAKLJUČAK

Komunikativni pristup koji se danas toliko zagovara u modernoj nastavi stranih jezika, postavlja sve veće zahtjeve učitelju. Satovi su danas sve manje predvidljivi te zahtijevaju veću komunikativnu kompetenciju svih sudionika nastave. Učitelji trebaju saslušati što, a ne samo kako učenici govore, te uspostaviti što prirodniji međusobni odnos. Isto tako, trebali bi koristiti puno više vještina upravljanja razredom,

nego što je to u razredu kojim se upravljalo na tradicionalan, dominantan način. Najvažnije od svega, učitelji bi trebali iznijeti na svjetlost dana u sebi duboko skrivene predrasude o učenju koje temelje na vlastitom iskustvu stečenom tijekom školovanja. Stare navike trebalo bi otvoreno usporediti s novim i manje poznatim mogućnostima, koje bi možda imale više pedagoškog smisla. Iskustvo učenja jezika može pomoći svim učiteljima koji se žele uživjeti u ulogu učenika i tako bolje poučavati. Na učenje utječu svjestan pristup, motivacija, primjena različitih metoda učenja, kao i osjećaji koji se razvijaju tijekom učenja. Prepoznavanje tih osjećaja može poboljšati ne samo nastavu stranih jezika, nego i ostalih predmeta.

Jedan od ciljeva ovog postupka jest razviti pozitivne navike učenja. To se može djelomično postići aktivnostima koje omogućuju učitelju i učeniku da se usredotoče na metode učenja, a ne samo na produkt, odnosno rezultat zadatka ili aktivnosti.

Učitelji iz Hrvatske, koji su sudjelovali u spomenutom programu, stekli su dragocjeno iskustvo, koje će moći primjenjivati u budućem radu. Svim sudionicima programa za usavršavanje učitelja vlastiti učenici su postali bliskiji. Tko zna – možda će nekoga od njih poželjati poučiti i egzotičnom jeziku s Filipina.

REFERENCIJE

- Golębiowska, A. (1985). Once a teacher, always a teacher, *ELT Journal* 39, 4, 274 – 278.
- Lowe, T. (1987). An experiment in role reversal: teachers as language learners. *ELT Journal* 41, 2, 89 – 96.
- Waters, A., Sunderland, J., Bray, T., Allwright, J. (1990). Getting the best out of "the language-learning experience". *ELT Journal* 44, 4, 305 – 315.